

Facebook – křivé zrcadlo

Dokončení ze strany 13

Role algoritmu

Před několika měsíci zveřejnili výzkumní pracovníci Facebooku v časopise Science studii o fungování svého news feedu – především o kritizovaném algoritmu a o tom, kdo/co může za to, že jsou lidé na svém news feedu tak málo vystaveni nesouhlasnému obsahu (cross-cutting content).

Vybrali 10,1 milionu amerických uživatelů Facebooku (ve Spojených státech amerických je zhruba každý druhý udává za zdroj svých politických informací), kteří na svém profilu explicitně uvedli, že jsou buď liberály, nebo konzervativci. Studie uvádí, že kdyby nebylo algoritmu a news feed uživatele byl zásoben náhodnými politickými komentáři, byl by liberál v průměru vystaven 45 procentům a konzervativce 40 procentům nesouhlasných komentářů.

Razantní pokles jejich zobrazování pak nastal, když byl zohledněn pouze mikrokozmos, který si každý uživatel Facebooku vytváří sám uzavíráním „přátelství“ – na news feedu se totiž zobrazují jen komentáře „přátel“ a „platform“, k nimž jsme se přihlásili. Testování liberálů bylo v takovém případě vystaveni jen necelým 24 procentům a konzervativci necelým 34 procentům nesouhlasných zpráv/komentářů. Algoritmus prý hraje jen minimální roli. Když se totiž přidá i on, nastává u liberálů pokles „jen“ o dalších 1,5 procenta, u konzervativců pak o procento.

Výzkumní pracovníci Facebooku dospěli k následujícímu závěru: „Přesvědčivě jsme zjistili, že obsah, který je ve střetu s našimi postoji, se k nám nedostává více v důsledku individuálních voleb než algoritmů.“

Otázka pravdy

Americký odborník na komunikaci a informační technologie Christian Sandvig z Univerzity v Michiganu studii výzkumníků Facebooku kritizoval a dal jí podtitul „Není to naše chyba“. Podle něho problém nespočívá v tom, kdo může víc za to, že se lidé zabetonovávají ve vlastním světě – zda individuální volby, nebo algoritmus. Jsou to totiž dvě strany téže mince a je třeba sečíst jejich účinky, nikoli se ptát, co je v dané chvíli horší. Sandvig se domnívá, že Facebook studii de facto přiznal, že algoritmus podporuje fragmentaci (zneviditelnování nesouhlasných informací) a autopropagandu.

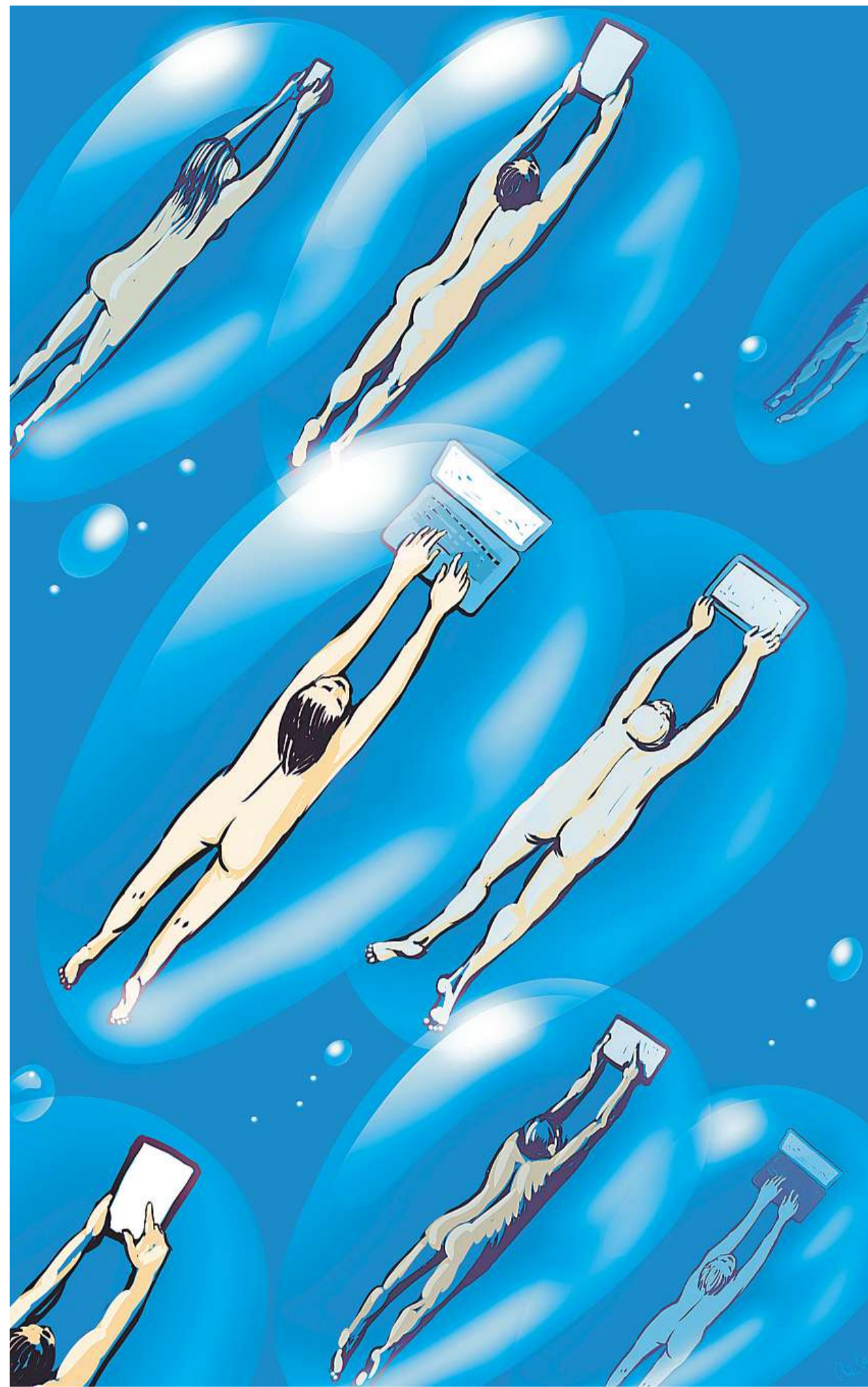
Člověk utvrzovaný autopropagandou, již posilují algoritmy, se domnívá, že má nejen pravdu, ale že je i součástí většiny, jež ji s ním sdílí. Po vystrážlivění a přiznání offline reality mu ale pocit nepřátelství zůstává.

Odbornice na informační technologie Zeynep Tufekciová z Univerzity v Severní Karolině o studii prohlásila, že srovnávat individuální volbu s algoritmem je stejné, jako byste na otázku, kolik transmastných kyselin je v hranolkách na novém jídelním lístku, dostali odpověď, že je obsahují i hamburgery, jež na něm byly už v minulosti. Problém prý nespočívá v tom, co víme – že lidé mají sklon se uzavírat do sebe –, ale v tom, že algoritmus Facebooku uzavřenost lidí ještě zveřejňuje.

Sociální sítě tedy – a Facebook obzvláště, jak tvrdí kritici jeho studie – podporují fragmentaci společnosti, zatím sice málo (algoritmus Facebooku zhruba o procento), ale to se může změnit. Virtuální svět uživatelů sociálních sítí se jeví monolitně, protože dostávají méně nesouhlasných názorů, než jich je ve skutečnosti. Navíc se z nich stávají „nepřátelské nesouhlasné názory“.

Člověk utvrzovaný autopropagandou, již posilují algoritmy, se pak také domnívá, že má nejen pravdu, ale že je i součástí většiny, která ji s ním sdílí. Jsou-li ob-

ILUSTRACE RICHARD CORTÉS

čas „odkryty karty“, tedy ukážou-li volby skutečnou náladu ve společnosti, což se například stalo v prezidentském střetu Karla Schwarzenberga s Milošem Zemanem, nastane sice vystrážlivění a přiznání offline reality, ale pocit nepřátelství zůstává. Pro poraženého není vítězem „soupeř“ s jiným názorem, ale „plebs“. (Stejnou nevráživost si ovšem vytvoří i vítěz k poraženému.)

Schwarzenberg versus Zeman

Prezidentský souboj Schwarzenberga se Zemanem je v kontextu autopropagandy na sociálních sítích poučný i z hlediska novinářů. Lze předpokládat, že se na jejich facebookových news feedech i twitterových účtech v průběhu tohoto emočně vyhoceného klání zobrazovalo kvůli autopropagandě a algoritmu extrémně mnoho komentářů kritizujících Miloše Zemana a chválicích Karla Schwarzenberga.

Novináři měli stejně jako kdokoli jiný sklon považovat vlastní virtuální svět za odraz toho reálného a dle nich o něm poctivě informovali – ze všech stran jako by znělo: „Celý internet volá Karla.“ Sociální sítě, a zejména Facebook, tím – i s podporou novinářů – vytvořily novou politickou realitu a ukázaly mobilizační potenciál.

Řečeno jinak, čímž se dostáváme ke třetí otázce, sociální sítě (online realita)

vytvořily zcela novou situaci ve společnosti (offline realita); jejich uživatelům se podařilo vykročit z virtuálního světa do skutečného, byť zřejmě kontraproduktivně. Jak totiž řekl LN Jan Hartl, popuzena obrovským „proknižecím“ nadšením, probudila se ve společnosti dle průzkumů STEM i skupina „dosud spících výrazných odpůrců Schwarzenberga. Nebylo to moc, nějakých osm procent. Ti dali hlas Zemanovi ne proto, že by ho milovali, ale jako protest proti Karlu Schwarzenbergovi.“

Zfanatizovaní stoupenci „Karla“ proti stejně zfanatizovaným Zemanovým stoupencům neuspěli. Nezopakovali tedy triumf Baracka Obamy z roku 2008, který svou prezidentskou kampaň založil na sociálních sítích a svým úspěchem odstartoval přemýšlení marketérů a vědců o využití sociálních sítí pro politické účely. Navzdory porážce se Karlu Schwarzenbergovi podařilo zmobilizovat prostřednictvím sociálních sítí velký počet stoupenců, vyplývá však z toho, že akce v online realitě podněcuje reálnou politickou aktivitu?

3. Vede od virtuálního prostředí přímá cesta k reálné politické aktivitě?

Někteří na tuto otázku odpovídají kladně, jiní jsou skeptičtí, třeba odborník na informační technologie běloruského pu-

vodu Jevgenij Morozov nebo jeden ze zakladatelů hnutí Occupy Wall Street Micah White. Tito významní představitelé skupiny skeptiků tvrdí, že sociální sítě upevňují status quo a usnadňují manipulaci a útlak ze strany státu.

Morozov zpopularizoval pojmy slactivism (složenina slov slacker = flákač a activism = aktivismus, tedy „flákačismus“) a clicktivism (click = klikat a aktivismus, tedy „klikativismus“). Ve svém článku *Brave New World of Slactivism* (Krásný nový svět „flákačismu“), který zveřejnil časopis Foreign Policy, napsal: „Flákačismus“ je ideální pro línou generaci: proč se obtěžovat stávkou a rizikem zatčení, policejní brutalitou nebo mučením, když lze vést hlasitou kampaň ve virtuálním prostoru?“

Konec aktivismu

Morozov tvrdí, že online aktivismus přináší uspokojení z kliknutí, „dobrý pocit“ ze sebe samého, aniž by toto kliknutí mělo nějaký společenský dopad. Online aktivismus je iluzí, protože poskytuje jeho vyznavačům pocit, že pouhým připojením k facebookové skupině lze změnit stát či celý svět, s čímž se dotyční lidé spokojí. Micah White zachází v jednom ze svých článků v britském deníku Guardian ještě dále – napsal v něm totiž, že „klikativismus“ zničil levicový aktivismus.

Morozov, White a další skeptici se domnívají, že mezi „lajkem“ na Facebooku a reálnou akcí není žádné přímé spojení a že „lajk“ vyčerpá potenciál, který mohl být lépe využit – tradiční offline akcí na podporu konkrétní věci. Tito skeptici vidí v internetu spíše zloděje svobody a pomocníka autoritativních režimů v kontrole lidí.

Dánský psycholog Anders Colting-Jørgensen v roce 2009, kdy přednášel na Univerzitě v Kodani, založil facebookovou stránku s názvem „Ne demolici kašny s čápy“ (No to Demolition of Stork Fountain), na které vyhlásil, že zásadně nesouhlasí s demolicí staré a známé kodaňské památky ani s tím, aby byl místo této kašny vybudován obchod s oděvy.

I kdyby skepse ohledně sociálních sítí byla přehnaná, některé postřehy, zejména o internetu jako pomocníkovi represivních státních aparátů nebo o možnostech manipulace, je třeba brát vážně

Colding-Jørgensen si vše vymyslel, dokonce v diskusním fóru uvedl, že jde pouze o společenský experiment. Lidé ale fórum nečetli a po několika dnech, kdy se k protestu proti demolicí kašny přihlásilo 27 tisíc lidí a každou minutu se přidávali další dva, Colding-Jørgensen experiment ukončil. V rozhovoru pro americký deník The Washington Post tehdy uvedl: „Stejně jako potřebujeme materiál pro nábytek, kterým si vybavujeme domovy, abychom ukázali, kým jsme, sbíráme na Facebooku kulturní artefakty a slepujeme s jejich pomocí takové verze nás samých, s nimiž se chceme veřejně prezentovat.“

Zpochybnění skeptiků

Empirický výzkum občas radikálním kritikům nedává za pravdu. Například Václav Štětka LN řekl: „Dosavadní výzkumy spíše naznačují, že lidé, kteří jsou politicky či občanský aktivní na sociálních sítích, mají tendenci participovat na politickém a občanském životě i v „reálném“ světě, v prostředí mimo internet. Neplatí, že aktivismus na sociálních sítích je pro jejich uživatele jakousi lacinou psychologickou náhražkou tradičních forem participace. Současně ovšem nejspíše neplatí ani opačná teze – totiž že by sociální média sama o sobě dokázala mobilizovat k zájmu o politiku a k demokratické participaci ty skupiny lidí, kteří jinak v tomto směru obvykle aktivní nejsou, jak to předpokládaly optimistické vize z doby nástupu sociálních sítí.“

Základní tezi skeptiků, že „lajkem“ vše končí, že si jím jen budujeme svůj „virtuální image“, zpochybňuje praxe. Ať si o akci „Červená karta pro Zemana“ myslíme cokoli, z facebookové stránky, na níž její zakladatel vyhlásil, že chce Zemanovi 17. listopadu 2014 demonstrativně na pražské Národní třídě ukázat „červenou kartu“, lze vyčíst, že offline fyzickou účast přislíbilo (kliklo, že stoprocentně přijde) zhruba devatenáct tisíc uživatelů Facebooku. A podle médií „klikající“ fyzicky opravdu přišli, nebudovali si kliknutím jen vlastní virtuální image – například server iDNES.cz uvedl patnáct tisíc účastníků.

I kdyby ale skepse Morozova a dalších byla přehnaná, některé postřehy, zejména ty o internetu jako o pomocníkovi represivních státních aparátů nebo o možnostech manipulace, bychom měli brát vážně. Facebook je totiž, stejně jako ostatní sociální sítě pozorný domácí pán, který zve společnost na návštěvu, přičemž se usmívá na rozmanité hosty – na konzervativce i revolucionáře. Každému nabízí, po čem touží, každý se domnívá, že je nejdůležitější osobou na virtuální hostině, že bez jeho duchaplnosti by to nebylo ono.

Realitu však zná pouze tento pozorný domácí pán, ale zatím o ní mlčí. Jen si občas o každém hostu něco napíše do notetu. Sdělíme mu jednou úplně všechno o nás samotných?